

3.АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ В УКРАЇНІ

К. А. Нємець, П. А. Вірченко, Л. В. Ключко

Актуальні питання адаптації іноземних студентів до навчання у вищих навчальних закладах України (із досвіду роботи кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства)

У статті розглядаються питання адаптації іноземних студентів у вищих навчальних закладах України. Розкриваються особливості адаптації студентів-іноземців у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна на прикладі досвіду роботи кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства. Аналізується роль кафедри та кураторів груп у процесах адаптації іноземних студентів.

Ключові слова: адаптація, соціалізація, куратор, кафедра, іноземні студенти.

Однією з важливих форм міжнародного співробітництва для вищих навчальних закладів всіх форм власності та рівнів акредитації є підготовка іноземних студентів. Вона не тільки сприяє зміцненню авторитету України на міжнародній арені, а й є суттєвим джерелом додаткового фінансування вітчизняної освіти. Зокрема, у 2015 році кількість іноземних студентів в Україні становила 63 172 особи, це близько 1,5 % від їхньої чисельності на міжнародному ринку освітніх послуг [2]. Крім того, кількісні показники чисельності іноземних студентів у ВНЗ враховуються при визначенні різноманітних рейтингів та свідчать про престижність і популярність навчального закладу, його конкурентоспроможність на міжнародному ринку освітніх послуг тощо.

Протягом останніх років спостерігається поступове зростання чисельності іноземних студентів, які приїждять на навчання до ВНЗ міста Харкова взагалі та до Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна зокрема, який є лідером у Топ-10 ВНЗ України за кількістю іноземних студентів [2]. Згідно з даними Українського державного центру міжнародної освіти Міністерства освіти і науки України, лідером серед областей і міст України є саме Харківська область, на яку припадає 35 % усіх іноземних студентів (або 22 224 особи, з яких 22 133 особи навчаються у Харкові), далі йдуть м. Київ – 23 % (14 264 особи), Одеська область – 11 % (7 136 осіб), Івано-Франківська область – 3,8 % (2 397 осіб) [2]. Отже, для нашого університету актуальними залишаються питання адаптації студентів-іноземців до успішного навчання.

Одним із основних чинників, який приваблює іноземних студентів на навчання до Каразінського університету, є якісна підготовка фахівців у різних галузях. Не останню роль у зростанні інтересу до навчання серед іноземців у нашому університеті відіграє його славетна і багаторічна історія, значний кадровий потенціал та визнання здобутків нашого університету на міжнародному рівні. Окрім того, до чинників, які сприяють залученню іноземних студентів до навчання у ХНУ імені В. Н. Каразіна, можна віднести невисоку вартість контрактного навчання – порівняно з іншими ВНЗ країн Центральної та Східної Європи, наявність необхідної навчальної, наукової, бібліотечної, спортивної, культурної та господарської інфраструктури, відносно дешевизну проживання у гуртожитках університету, недороге харчування у численних закладах громадського харчування, які працюють в університеті.

Однак найважливішим критерієм, який впливає на вибір вищого навчального закладу для навчання серед іноземних студентів, залишається якість освіти, яка багато в чому для них залежить від ефективної адаптації до нових умов оточуючого середовища.

Питання адаптації студентів до навчання у ВНЗ розглядаються у дослідженнях багатьох науковців, зокрема Г. Александрова, Т. Алексеєвої, Н. Бордовської, М. Вітковської, О. Орехова, П. Просецького, І. Сімаєвої, І. Ширяєва та інших. Кафедри нашого університету накопичили значний власний досвід з адаптації студентів-іноземців, який, на нашу думку, слід розглянути у нашій студії.

Проблеми якості навчання та адаптації іноземних студентів належать до основних завдань будь-якого навчального закладу та його структурних підрозділів – факультетів і кафедр. Особливої ваги зазначені питання набувають для тих факультетів і кафедр, на яких навчаються іноземні студенти. Бо саме вони – студенти-іноземці – є важливим джерелом інформації про кафедру, факультет та університет у своїй країні. І саме від їхніх позитивних вражень, якісної фахової підготовки, вмільої адаптації до навчального процесу багато в чому залежить чисельність студентів-іноземців на тій чи іншій кафедрі в найближчій перспективі.

З перших днів присутності у вищому навчальному закладі студенти-іноземці потрапляють у незвичне мовне та національне середовище, до якого їм необхідно якнайшвидше адаптуватися.

До основних проблем, пов'язаних з адаптацією іноземних студентів під час навчання в Україні, можна віднести такі:

- лінгвістичні (проблеми вивчення російської/української мови, опрацювання спеціальної термінології за обраним фахом та розуміння мови викладачів);
- етнокультурні (проблеми повсякденного спілкування з місцевими мешканцями й одногрупниками, особливості національної кухні та певні розбіжності у харчуванні місцевих та іноземних студентів);

- особистої безпеки (проблеми толерантності та окремі непорозуміння з місцевими мешканцями і представниками інших національностей або інших релігійних конфесій);
- забезпечення особистої життєдіяльності (реєстраційно-візові заходи, заповнення різноманітних документів, анкет, форм без урахування рівня володіння іноземними студентами російською/українською мовою, нострифікація документів про отримання вищої освіти за кордоном та інші);
- фінансові (загальні фінансові проблеми пов'язані із загальною нестачею грошей для існування під час навчання у ВНЗ, технічні проблеми оплати контрактного навчання тощо).

Частину зазначених проблем, пов'язаних з адаптацією іноземних студентів, допомагають вирішувати спеціалізовані державні установи, служби, які відповідають за безпеку, адміністрації факультетів та гуртожитків, а частину – персонал кафедр, на яких навчаються студенти-іноземці. До розв'язання окремих із зазначених проблем, пов'язаних з адаптацією іноземних студентів, можуть бути залучені кілька навчальних підрозділів ВНЗ. Зокрема, мовною підготовкою іноземних студентів спочатку займаються факультети довузівської підготовки або центри міжнародної освіти, а потім вона продовжується на відповідних кафедрах.

Після закінчення підготовчого відділення іноземні студенти обирають факультет та кафедру для продовження навчання. Проте, як свідчить багаторічний досвід роботи викладачів кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства з іноземними студентами, вони потрапляють на перший курс з неоднаковим рівнем базової підготовки та різним рівнем володіння українською/російською мовою, що створює певні труднощі для їхньої якісної фахової підготовки та швидкої адаптації до нових умов навчання.

Метою мовної підготовки іноземних громадян є забезпечення їхніх комунікативних потреб у різних сферах: науковій (для отримання конкурентоспроможної підготовки за обраною спеціальністю), суспільно-політичній та соціально-культурній (для належної адаптації та повноцінного орієнтування в новому соціальному і культурному середовищі, власного культурного розвитку), побутовій (для задоволення потреб повсякденного життя) тощо [5].

Недостатній рівень мовної підготовки іноземних студентів, зазвичай, негативно позначається на кінцевому результаті навчального процесу та, у підсумку, – на якості їхньої фахової підготовки. Аналізуючи досвід роботи кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства ХНУ імені В. Н. Каразіна, зауважимо: покращити рівень володіння мовою та розібратись з відповідною географічною термінологією студентам-іноземцям допомагають термінологічні словники та зошити для виконання практичних робіт українською/російською мовою, спеціально підготовлені викладачами кафедри соціально-економічної географії і регіоно-

знавства зі своїх навчальних дисциплін. Крім того, іноземні студенти залучаються до участі у конференціях кафедри та беруть участь у засіданнях дискусійного клубу студентів, аспірантів та молодих науковців (функціонує на зазначеній кафедрі з 2006 року), де іноземні студенти мають можливість удосконалити не тільки свою ораторську майстерність, а й рівень володіння мовою, покращити свої фахові знання тощо. Окрім того, іноземні студенти, які навчаються на кафедрі соціально-економічної географії і регіонознавства, беруть участь у практиках (педагогічних, навчальних та виробничих), що сприяє і підвищенню рівня володіння мовою, і набуттю важливих професійних компетенцій. Досвід роботи викладачів кафедри з іноземними студентами свідчить про те, що після проходження ними практик суттєво збільшується їхній словниковий запас, зростає рівень професійних знань, вмінь й навичок.

Ще одним важливим фактором адаптації іноземців в Україні є їхня соціалізація. Під соціалізацією іноземних студентів слід розуміти засвоєння установок та вимог не тільки системи навчання вищого навчального закладу, але й засвоєння та адекватне сприйняття всього нового соціального середовища, у яке потрапляє іноземний студент [3].

Важлива роль у соціалізації студентів, у тому числі й іноземних, належить куратору групи. Саме він через різноманітні види виховної діяльності організовує систему відносин в академічній групі, що створює умови для творчого самовираження кожного студента, збереження його унікальності і розкриття потенційних здібностей та здійснює індивідуальну корекцію процесу соціалізації [1]. Куратор групи першим серед викладачів кафедри долучається до процесу адаптації студентів-іноземців. Саме він виступає організатором різноманітних заходів для студентів академічної групи, в тому числі й іноземних, та заохочує їх брати участь у різноманітних кафедральних, факультетських та університетських заходах. Зокрема, студенти-іноземці, які навчаються на нашій кафедрі, постійно беруть участь у кафедральних святах: «Посвята у першокурсники», «День студента», «Новорічне свято», «День дружби народів», «День випускника», «День Китаю», «День Туркменістану» та інших. Зокрема, у 2015 році іноземна студентка кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства Юй Ян брала участь у загальноуніверситетському заході «Міс Університет», де отримала титул «Міс Грація». Її перемога – результат підтримки викладачів, куратора, одногрупників – українських студентів. Окрім того, куратори груп заохочують іноземних студентів брати участь у спортивних змаганнях, організовують відвідування театрів, музеїв, парків, зоопарку, цікавих історичних місць і промислових підприємств міста Харкова, що створює сприятливі умови для налагодження дружніх взаємовідносин між усіма членами академічної групи, а також для більш результативної адаптації студентів до соціокультурного середовища України.

Ще одним напрямком соціалізації іноземних студентів на нашій кафедрі є організація турів вихідного дня, під час яких вони разом з українськими студентами мають можливість відвідати історичні, культурні та туристичні об'єкти інших міст та регіонів України. Зокрема, студенти, які навчаються на нашій кафедрі, мали можливість відвідати Одесу, Львів, Дніпро, Запоріжжя, Полтаву, Чернівці, Умань, Ужгород, що не входить в обов'язкову практичну підготовку. Кожна така подорож сприяє не тільки кращому пізнанню історії, культури, традицій нашої країни, а й згуртуванню з іншими студентами кафедри і групи.

Отже, досвід роботи кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства з адаптації іноземних студентів свідчить про те, що кращій адаптації студентів-іноземців до нового навчального, соціального та культурного середовища сприяють дві групи чинників:

- ті, які залежать від самого студента;
- ті, які пов'язані з діяльністю його наставників (викладачів, кураторів).

З боку студента важливими факторами є: належний рівень знань російської/української мови, рівень базової підготовки студента, індивідуальна здатність до навчання, особливості національного менталітету студентів-іноземців тощо. Викладач, у свою чергу, має бути не тільки компетентним у викладанні свого предмета, а й мати високий рівень володіння сучасними педагогічними технологіями з адаптації студентів до нового навчального середовища, постійно підвищувати свою професійну майстерність, цікавитись проблемами студентів, допомагати їм у подоланні труднощів.

Значна роль в адаптації іноземних студентів до умов нового навчального закладу належить також куратору академічної групи, від творчої роботи якого залежить успішність його вихованців, а також те, наскільки комфортно вони почувуються у колективі та повсякденному житті.

Важливим аспектом налагодження контакту з іноземними студентами є знання іноземних мов викладачами та співробітниками кафедри. Зокрема, йдеться про англійську мову, якою володіє більшість іноземних студентів. Отже, саме ця проблема потребує якнайшвидшого вирішення.

Таким чином, успішність адаптації іноземних студентів до нового для них освітнього середовища є одним з важливих чинників формування привабливого іміджу вищого навчального закладу в очах студентів як близького, так і далекого зарубіжжя.

Література

1. Адаптація першокурсника до ролі студента педагогічного ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vipreferat.net/228273-Adaptaciya-pervokursnika-k-rol-i-studenta-pedagogicheskogo-VUZA.html>.

2. Актуальні статистично-аналітичні показники надання освітніх послуг іноземцям [Електронний ресурс] / Український державний центр міжнародної освіти // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу : <http://intered.com.ua>.

3. Антонова К. В. Вплив «культурного шоку» на процес соціалізації іноземних студентів на початковому етапі навчання [Електронний ресурс] / К. В. Антонова. – Режим доступу: http://sconference.org/publ/nauchno_prakticheskie_konferencii/pedagogicheskie_nauki/socialnaja_pedagogika/12-1-0-890.

4. Іваноньків О. Адаптація іноземних студентів до навчання у вищих навчальних закладах України / Ольга Іваноньків // Актуальні питання організації навчання іноземних студентів у європейському освітньому просторі : матеріали міжнар. наук.-метод. конф. 13–16 трав. 2014 р. – Тернопіль, 2014. – С. 130–133.

5. Ушакова Н. И. Концепция языковой подготовки иностранцев в вузах Украины / Н. И. Ушакова, В. В. Дубичинский, А. Н. Тростинская. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://dok.opredelim.com/docs/index-43899.html>.

*А. В. Клименко, Е. А. Фридман, В. Г. Панченко,
А. Н. Куделко, И. В. Коренева*

Особенности адаптации иностранных студентов к новой социокультурной среде

В статье представлены исследования по изучению основных факторов, влияющих на особенности адаптации иностранных студентов к новой социокультурной среде. Проведена статистическая обработка результатов исследования. Представлен сравнительный анализ использованных методик. Установлено, что успешность адаптации арабских студентов к новой социокультурной среде зависит от времени пребывания в новой для них стране, личностных характеристик опрошенных студентов, коммуникативных навыков. Даны основные рекомендации по повышению уровня адаптации иностранных студентов.

Ключевые слова: адаптация, иностранные студенты, тест Л. В. Янковского, методики К. Роджерса, Р. Даймонда, В. В. Бойко; шкала Э. Богардуса.

Выявление и изучение особенностей психологической адаптации иностранных студентов на всех этапах обучения и пребывания в Украине является одним из важнейших аспектов обеспечения качественной подготовки иностранных граждан для дальнейшего их обучения в украинских вузах. Словари дают очень узкое толкование термина «адаптация» (от латинского слова *adaptatio* – приспособление) как «приспособление строения и функций организмов к условиям существования», выделяя при этом два вида адаптации: сенсорную и социальную. Адаптация как